

Yaakov's Dream

THE DREAM

In [Bereshit Rabbah](#), Bar Kappara states, "There is no dream without an interpretation." There are many dreams, though, whose meanings are not at all clear, and Yaakov's vision in Beit El is a case in point.^[1] As Yaakov falls asleep, he sees a ladder reaching towards the heavens. Angels ascend and descend, and Hashem stands on top.^[2] What does each part of the vision represent? Who are these angels? Why are they going up and down (and why in that order)? What does the ladder symbolize?



(Click for this topic in art)

The dream contained not only visuals, but also Hashem speaking:

EN/HE

(יג) וְהִנֵּה הִי נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִידָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרָעֲךָ. (יד) וְהִנֵּה זֶרְעֲךָ כֹּעֵפֵר הָאָרֶץ וּפְרָצֶתָ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאָדָמָה וּבְזֶרְעֲךָ. (טו) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד וְשֹׁמְרֵתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ.

How do Hashem's words relate to the vision itself? Are they an interpretation of the symbols seen by Yaakov or a separate and distinct message?

"THIS IS A HOUSE OF GOD"

Upon awakening, Yaakov notes the awesomeness of the site, declaring, "אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעָר", "הַשָּׁמַיִם", and he then erects a monument. What makes Yaakov react so passionately? When others receive a prophecy or dream, we do not usually find any equivalent response or declaration.^[3] Is Yaakov's statement somehow related to the message imparted to him through the dream, or is it simply a reaction to revelation? Moreover, was Beit El really more of a "gateway to heaven" than any other city? Why did the dream take place here?

^[1] See Abarbanel who reviews at least eight different potential interpretations, only to reject each one and offer his own novel understanding.

^[2] The Hebrew is ambiguous and it is unclear if Hashem stands on top of the ladder or on top of Yaakov himself.

^[3] After the Covenant of the Pieces, for instance, we do not read of Avraham building an altar or proclaiming the holiness of the site in which he received the vision.

Yaakov's Dream

Exegetical Approaches

Overview

In attempting to decipher the meaning of Yaakov's dream, commentators are guided by both their perception of the intended audience of the message and by textual clues as to the vision's interpretation. While many exegetes endeavor to find in the dream a message that would be meaningful to Yaakov himself, others attempt to make it significant to the contemporary reader as well. On a textual level, some commentators focus on the symbols of the vision itself, while others look either to Hashem's accompanying speech or to Yaakov's own reaction, "this is a house of God."

Thus, Hashem's words "and I will guard you" lead Rashi and others to highlight the message of God's salvation and protection. These commentators subdivide regarding to whom the dream's message was aimed, Yaakov himself, in the present, or the Nation of Israel, in the future. A second position, taken by Shadal, sees in the ladder's bridging between heaven and earth a symbol of prayer, and various Midrashim arrive at a similar conclusion by focusing on Yaakov's identification of the site as a "house of God". Finally, R. D"Z Hoffmann proposes a third reading of the dream, viewing the rung by rung climbing of the ladder as a metaphor for man's constant striving to realize his potential.

Providence and Protection

The dream was meant to impart a message to Yaakov regarding Hashem's providence in the world. It signified that Hashem would protect Yaakov and watch over him, despite potential dangers that he might encounter. The position subdivides over whether this message relates to Yaakov personally, in his present circumstances, or to Yaakov's descendants (the nation of Israel) in the future:

Message for the Present

The message of providence and protection is aimed at Yaakov himself.

SOURCES: [Bemidbar Rabbah](#), [Rashi](#), [Ibn Ezra](#), [Ramban](#), [Netziv](#)

Meaning of dream components

- **Ladder** – Ibn Ezra asserts that the ladder represents a connection between heaven and earth, signifying that what happens below is dependent on what happens above.
- **Angels** – According to Bemidbar Rabbah and Rashi, the angels are heavenly creatures sent to accompany Yaakov. Ibn Ezra and Ramban, in contrast, maintain that they are Hashem's messengers sent to carry out God's bidding in the world.
- **Ascending and descending** – Rashi maintains that the group of angels who have accompanied Yaakov in his journeys in the Land of Israel are ascending to heaven to be replaced by other angels who

will accompany him as he leaves the land.^[1] Ibn Ezra and Ramban suggest that the angels ascend to report to Hashem on the happenings on earth and descend to fulfill any commands given to them by God.

- **Hashem at the top** – For Ibn Ezra, Hashem's position at the top emphasizes how all that happens in the world is under Hashem's direct control. Ramban adds that Hashem is telling Yaakov that he will be protected not by angels, but by Hashem Himself. The Neziv, in contrast, understands the words "נָצַב עָלָיו" to mean that God was on top of Yaakov rather than the ladder, but similarly points out how this emphasizes God's personal providence.

Significance for Yaakov – The message is very apt for Yaakov who is fearfully fleeing from his brother and venturing into the unknown.

Relationship between verbal and visual messages – According to this position, Hashem's statement echoes the main point of the visual message, and His words, "וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ" effectively interpret the dream.

Why Beit El? There seems to be no reason that this message needed to be given to Yaakov specifically in Beit El.^[2] Nonetheless, both Rashi and Ramban connect Beit El with Yerushalayim and the site of the Mikdash, making it an appropriate place to receive a prophecy.^[3]

"אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם" – Yaakov's conclusion that the site is a holy one seems less related to the content of the message than to the revelation itself.^[4]

"אִם יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי" – Ramban explains that despite the assurances in the dream, Yaakov might have feared that sin would cause him to be unworthy of God's protection.^[5]

Message For the Future

The dream contained a message about the future nation of Israel which will be subdued by various enemy kingdoms, but in the end will prevail over them, as each empire falls in turn.

SOURCES: [Pesikta DeRav Kahana](#), [Tanchuma](#), [Pirkei DeRabbi Eliezer](#), [Seforno](#)

Meaning of dream components – According to this position, the ladder is a ladder of history,^[6] with its various rungs representing spans of time. The angels are the guardian angels of the four kingdoms which will later subdue Israel, and their ascent and descent represent each kingdom's initial rise to power and ultimate fall from power. Seforno points out that God's presence at the top signifies that, despite periods of persecution, Hashem will never abandon his chosen nation.

Motivation – These Midrashim may be motivated by the fact that despite God's promises of land, progeny and protection, Yaakov reacts to the dream with fear.^[7]

Significance for Yaakov – According to this read, the dream holds no immediate message for Yaakov.

Relationship between verbal and visual messages – According to Seforno, Hashem's words echoed and elaborated upon the meaning hidden in the vision.^[8] Alternatively, one could suggest that, while the dream related to Yaakov's descendants, Hashem's words held a parallel message for Yaakov himself.

Why Beit El? The choice of site is not significant and has no special connection to the vision.^[9]

"אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם" – Seforno asserts that after having the dream, Yaakov realized that the site must be a holy place, predisposed to prophetic visions.

"אִם יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי" – If one suggests that Hashem's words regarding protection were referring just to Yaakov's descendants, then this request for Hashem's protection is understandable, as God has not yet promised Yaakov anything on a personal level.

A Site of Prayer

Yaakov's dream was a visual representation of man's communion with Hashem, and it highlighted the special status of Beit El as a place of prayer.

SOURCES: [Talmud Bavli](#), [Targum Pseudo-Jonathan](#), [Bereshit Rabbah](#), [Yeshuah cited by Ibn Ezra](#), [Seforno](#), [Shadal](#)

Meaning of dream components

- According to Bereshit Rabbah, the "מִזְבֵּחַ" represents the ramp of the altar.^[10] Its head, which reaches heavenwards, symbolizes the smoke of the sacrifices which ascends upwards, while the angels symbolize the priests who serve Hashem, ascending and descending the altar's ramp as they bring sacrifices.^[11]
- Shadal suggests, more simply, that the dream is merely a visual representation of prayer. The angels bring man's prayers up to Hashem and then descend to fulfill the requests. The ladder, thus, is a channel which connects humans to Hashem.

Significance for Yaakov – According to Shadal, through the dream, Yaakov's unspoken prayers are answered by Hashem. On the other hand, according to the Talmud Bavli, Yaakov felt that he could not leave Israel without stopping first to pray at the holy site.

Relationship between verbal and visual messages – Hashem's response to Yaakov is the auditory parallel of the descending angels in Yaakov's vision. Hashem heard Yaakov's prayers and actively replied with messages of comfort.

Why Beit El? Most of those who take this approach identify (or at least connect) Beit El with Har HaMoriyah and the site of the future Beit HaMikdash.^[12] The concept is motivated both by the definitive "ה" in the word "מִקְדָּשׁ" (suggesting a known place) and by Yaakov's words, "אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם".^[13] Relating the locale of the dream to the site of the Mikdash is logical if one sees the dream as a message of communion with Hashem. The obvious difficulty, of course, is that Beit El is not in Yerushalayim and is not identical to Har HaMoriyah.^[14]

"אֵין זָה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם" – According to Shadal, Yaakov originally thought of his resting place in a negative way, but after his dream and seeing that Hashem saw his suffering, Yaakov considered it a place of worship. Others who take this approach read these words to refer literally to the future house of Hashem, the Beit HaMikdash.

"אִם יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי" and **oath** – Seforno understands Yaakov's request that Hashem be with him not that Hashem should physically protect him (as God had already promised as much) but that Hashem should help him never waver in his faith.

Striving to Achieve Man's Potential

The vision contains an important message about man's constant climb towards perfection and attempts to get closer to God.

SOURCES: [Rambam](#), [R. D"Z Hoffmann](#)

Meaning of dream components – This approach views the ladder as man's climb heavenwards.

Rambam reads the angels as prophets who move up the ladder towards God, but then bring His message and teachings back down to earth. R. D"Z Hoffmann, in contrast, reads them as referring to any individual, who in his strive for perfection and to fulfill God's commands, climbs up the ladder rung by rung to get closer to Hashem.^[15]

Significance for Yaakov – According to R. D"Z Hoffmann, this is a message for Yaakov to strive to reach his potential, despite his present unpromising circumstances.^[16]

Relationship between verbal and visual messages – Hashem's words provide encouragement that He will help Yaakov achieve his destiny and reach his goals.^[17]

Why Beit El? There is no special significance to Beit El.

"אֵין זָה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם" – R. D"Z Hoffmann asserts that upon awakening Yaakov realized that Hashem's presence could be felt in a place even if it had no altar or physical cultic structure. The site was, nonetheless, a house of God and gateway to heaven.

^[1] Rashi, thus, adds another component to the dream's message, the uniqueness of the Land of Israel.

^[2] It would seem that the dream only occurred in Beit El since that is where Yaakov happened to be when night fell.

^[3] See below for a larger discussion of the connection between the sites.

^[4] Ibn Ezra says that Yaakov noted the miraculous nature of the site and concluded that it must be a chosen place. See above, though, that according to Rashi and Ramban, the site is directly related to the future Beit HaMikdash.

[5] Alternatively, Ramban suggests that "אם" here implies "when" and Yaakov is simply saying that after Hashem's promises are fulfilled, he will tithe his belongings and make a house of worship for Hashem

[6] See N. Leibowitz, עיונים בספר בראשית, (Jerusalem, 1992): 208-210, who points this out and analyzes the various Midrashim who take this approach.

[7] See James Kugel, The Bible as it Was, (Cambridge, 1997): 211.

[8] Seforno maintains that when Hashem says that Yaakov's descendants will be like the dust of the earth, this refers to their lowly status while in exile. Hashem, though, promises that He will not leave them during their times of distress and after their return to the land, the nation will spread and grow even stronger than before.

[9] Seforno, though, also connects the site to the Beit HaMikdash and suggests that the ladder might also represent a conduit by which man's prayers reach Hashem. See below for elaboration of this interpretation of the dream.

[10] The word "סֵלָם" is commonly translated as a ladder (due to its contemporary usage) but it is, in fact, a hapax legomenon, whose meaning is unclear. It might be related to the Akkadian "simmiltu" which means a stairway or it could stem from the Hebrew root סלל which relates to a path or ramp, apparently the approach taken here. Cf. Yitchak Peleg, "מהו ה'סלם' שראה יעקב בחלמו", שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום, who suggests that what Yaakov saw was not a ramp but a staircase, in essence a ziggurat, a Mesopotamian temple, understood to connect heaven and earth. According to this suggestion, Yaakov was seeing not a Jewish symbol of prayer, but a contemporary house of worship. One must wonder, though, why Hashem would choose an idolatrous symbol to represent prayer. See, thus, Prof. Yehuda Elitzur, "מגדל בבל וסולם יעקב", in ישראל (Jerusalem, 2000): 44-50, who maintains that our story is actually an example of the Torah's dismissal of such Babylonian temples and practices.

[11] Cf. the second opinion brought in Bereshit Rabbah 68:12, which reads the ladder as symbolic of Mount Sinai and the angels as representing Moshe and Aharon. According to this read, too, the dream is about Hashem's revelation to man. See also Bereshit Rabbah 69:7 which suggests that Yaakov saw the Beit HaMikdash being built, destroyed and then rebuilt. This Midrash combines the themes of both this and the above approach. The vision revolves around sites of prayer and communication with Hashem but also contains a message of salvation, or restoration from destruction.

[12] Shadal is the exception.

[13] In addition, commentators might be bothered by Beit El's later infamy in being the idolatrous site of Yerovam's golden calves.

[14] R. Elazar in the name of R. Yose b. Zimra suggests that the ladder's ends were in Beer Sheva and Beit El but its middle was in Har HaMoriyah. See Rashi and Ramban who attempt to explain these words and the identification as a whole. See also the discussion in R. Yaakov Meidan's [article](#), "בית אל", and R. Zeev Weitman's [article](#) "המקום אשר יבחר ה'".

[15] Cf. Dr. Yisrael Eldad, הגיונות המקרא, (Jerusalem, 1959): 47-51, who also reads into the dream a message

regarding man's attempts to attain perfection. He sees in the ladder the idea that one needs to connect between the heavenly and earthly. As one aspires to rise spiritually, one must, nonetheless, always remain rooted to the ground.

[¹⁶] One might suggest a more critical view, that Hashem is telling him to improve despite his morally questionable tricking of his brother.

[¹⁷] R. D"Z Hoffmann relates to the Midrash that describes how the angels were looking at the sleeping Yaakov down below and comparing him to the portrait of Yaakov up above. R. D"Z Hoffmann suggests that they found the earthly Yaakov lacking. How could he sleep rather than act to fulfill his potential? Hashem, in his kindness, protects Yaakov from their wrath and encourages him to act and achieve.

Yaakov's Dream

Sources

BIBLICAL TEXTS

בראשית כ"ח:י'-כ"ב

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה. (יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא. (יב) וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶץ וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. (יג) וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרְעֶךָ. (יד) וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ כֹּעֵפֵר הָאָרֶץ וּפְרֻצֹת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ. (טו) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד וְשִׁמְרֹתֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ. (טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי. (יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נֹּרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם. (יח) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאָבֶן אֲשֶׁר שָׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשָּׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֹן עַל רֹאשָׁהּ. (יט) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בַּיִת אֶל וְאוּלָם לֹו שֵׁם הָעִיר לְרֹאשְׁנָהּ. (כ) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשִׁמְרָנִי בְּדַרְךָ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ. (כא) וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בַּיִת אָבִי וְהִיָּה ה' לִי לֵאלֹהִים. (כב) וְהָאָבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׂמְתִי מַצְבֵּה יִהְיֶה בַּיִת אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֵן לִי עֵשָׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לְךָ. (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה. (יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָּא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא. (יב) וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶץ וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. (יג) וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרְעֶךָ. (יד) וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ כֹּעֵפֵר הָאָרֶץ וּפְרֻצֹת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ. (טו) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד וְשִׁמְרֹתֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ. (טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי. (יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נֹּרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם. (יח) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאָבֶן אֲשֶׁר שָׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשָּׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֹן עַל רֹאשָׁהּ. (יט) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בַּיִת אֶל וְאוּלָם לֹו שֵׁם הָעִיר לְרֹאשְׁנָהּ. (כ) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשִׁמְרָנִי בְּדַרְךָ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֵּשׁ. (כא) וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בַּיִת אָבִי וְהִיָּה ה' לִי לֵאלֹהִים. (כב) וְהָאָבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׂמְתִי מַצְבֵּה יִהְיֶה בַּיִת אֱלֹהִים וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֵן לִי עֵשָׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לְךָ.

CLASSICAL TEXTS

בבלי סנהדרין צ"ה.- :

תנו רבנן : שלשה קפצה להם הארץ : אליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, ואבישי בן צרויה. אבישי בן צרויה - הא דאמרן. אליעזר עבד אברהם - דכתיב (בראשית כ"ד) ואבא היום אל העין, למימרא דההוא יומא נפק. יעקב אבינו - דכתיב (בראשית כ"ח) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתוב ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש. כי

מטא לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו? בעי למיהדר, כיון דהרהר בדעתיה למיהדר - קפצה ליה ארעא. מיד ויפגע במקום.

בבלי חולין צ"א.

אמר ר' יצחק: שמש הבאה בעבורו, זרחה בעבורו, דכתיב (בראשית כ"ח) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכתוב ויפגע במקום, כי מטא לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי? כד יהיב דעתיה למיהדר - קפצה ליה ארעא, מיד - ויפגע במקום, כד צלי בעי למיהדר, אמר הקדוש ברוך הוא: צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה? מיד בא השמש. כתיב (בראשית כ"ח) ויקח מאבני המקום, וכתוב ויקח את האבן! אמר רבי יצחק: מלמד שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד, וכל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו; תנא: וכולן נבלעו באחד. (בראשית כ"ח) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה, תנא: כמה רחבו של סולם - שמונת אלפים פרסאות, דכתיב (בראשית כ"ח) והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, עולים - שנים, ויורדים - שנים, וכי פגעו בהדי הדדי - הוו להו ארבעה, וכתוב ביה במלאך (דניאל י') וגויתו כתרשיש, וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הוו. תנא: עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה. בעו לסכוניה, מיד (בראשית כ"ח) והנה ה' נצב עליו, אמר רבי שמעון בן לקיש: אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאמרו - כאדם שמניף על בנו. (בראשית כ"ח) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' - מאי רבותיה? אמר רבי יצחק: מלמד שקפלה הקדוש ברוך הוא לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו, שתהא נוחה ליכבש לבניו.

תרגום המיוחס ליונתן בראשית כ"ח:י"א

וצלי באתר בי מוקדשא ובת תמן ארום טמע שמשא ונסיב ארבעה מאבני אתרא קדיש ושווי איסדוי ושכיב באתרא ההוא.

בראשית רבה ס"ח:י"ב

ויחלום והנה סולם, אמר ר' אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, חד בר נש אזל לגבי רבי יוסי בר חלפתא, אמר ליה חמית בחלמי אמרין לי אזל סב פועליא דאבוך מן קפודקיא, א"ל ואזל אבוך לקפודקיא מן יומיה א"ל לא, א"ל זיל מני כ' שריי בכרסא דביתך את משכח ליה א"ל לית בהון כ', א"ל ואי לית בהון כ' מני מן ראשיהון לסופיהון ומן סופיהון לראשיהון ואת משכח, אזל מנא ואשכח כן, ומנין יליף לה ר' יוסי בר חלפתא מן קפודקיא, תני בר קפרא לית חלום שאין לו פתרון, והנה סולם, זה הכבש, מוצב ארצה, זה מזבח (שמות כ') מזבח אדמה תעשה לי, וראשו מגיע השמימה, אלו הקרבנות שריחן עולה לשמים, והנה מלאכי אלהים, אלו כהנים גדולים, עולין ויורדין בו, שהם עולים ויורדים בכבש, והנה ה' נצב עליו, (עמוס ט') ראיתי את ה' נצב על המזבח. רבן פתרון ליה בסיני, ויחלום והנה סולם, זה סיני, מוצב ארצה (שמות י"ט) ויתיצבו בתחתית ההר, וראשו מגיע השמימה, (דברים ד') וההר בוער באש עד לב השמים, ד"א והנה סולם זה סיני אותיות דדין הוא אותיות דדין, והנה מלאכי אלהים, על שם (תהלים ס"ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, ולמדנו לנביאים שנקראו מלאכים, דכתיב (חגי א') ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' לעם, והנה מלאכי אלהים, זה משה ואהרן, עולים (שמות י"ט) ומשה עלה אל האלהים, ויורדים, זה משה (שמות י"ט) וירד משה והנה ה' נצב עליו (שמות

י"ט) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר, רבי שלמוני בשם ריש לקיש אמר תרכוסא של ג' רגלים הראה לו, רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר את הוא רגל שלישי, הוא דעתיה דר"י דסכנין בשם ר' לוי אמר (דברים ל"ב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, מה החבל הזה פחות מג' אין מפקיעין אותו, כך האבות אין פחות מג', ר' ברכיה אמר עולם ושליש עולם הראה לו עולים אין פחות משנים ויורדים שנים, ומנין שהמלאך שלישי של עולם שנאמר (דניאל י') וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחושת קלל, ר' חייא ורבי ינאי, חד אמר עולים ויורדין בסולם, וחד אמר עולים ויורדים ביעקב, מאן דאמר עולים ויורדים בסולם ניחא, ומאן דאמר עולים ויורדים ביעקב, מעלים ומורידים בו אפזים בו קפזים בו שונטים בו, שנאמר (ישעיה מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר, את הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה עולים למעלה ורואים איקונין שלו ויורדים למטה ומוצאים אותו ישן, משל למלך שהיה יושב ודן עולים לבסילקי ומוצאים אותו דן ויוצאין בפרווד ומוצאים אותו ישן, ד"א למעלן כל מי שהוא אומר זכותו עולה חובתו יורד, למטן כל מי שהוא אומר זכותו יורד חובתו עולה, ד"א עולים ויורדים בו, עולים אותם שליוו אותו בארץ ישראל, יורדים אלו שליוו אותו בחוצה לארץ, ר' לוי בשם ר' שמואל בר נחמן אמר מלאכי השרת ע"י שגלו מסטורין של הקדוש ברוך הוא נדחו ממחיצתן קל"ח שנה, ר' תנחומא הוה מפיך לישנא קלא, א"ר חמא בר חנינא ע"י שנתגאו ואמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה, היכן חזרו כאן עולים ויורדים עולים ואח"כ יורדים.

בראשית רבה ס"ט:ז'

ויקץ יעקב משנתו, ר' יוחנן אמר ממשנתו, ויאמר אכן יש ה' במקום הזה, אכן השכינה שרויה במקום הזה ולא הייתי יודע, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, ר"א בשם ר' יוסי בן זמרא אמר הסולם הזה עומד בבאר שבע ושיפועו מגיע עד בית המקדש, מ"ט ויצא יעקב מבאר שבע, ויחלוס והנה סולם, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, א"ר יהודה בר' סימון הסולם הזה עומד בבית המקדש ושיפועו מגיע עד בית אל מ"ט ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ויקרא שם המקום ההוא בית אל, אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים, א"ר אחא עתיד השער הזה להפתח להרבה צדיקים כיוצא בך, א"ר שמעון בן יוחאי אין בית המקדש של מעלן גבוה מבית המקדש של מטן אלא י"ח מיל מ"ט וזה שער השמים מנין וז"ה, ד"א מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא ליעקב בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה זה בנוי, המד"א (תהלים ס"ח) נורא אלהים ממקדשיך, ואין זה, הרי חרב כמד"א (איכה ה') על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו, כי אם בית אלהים, בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כמד"א (תהלים קמ"ז) כי חזק בריחי שעריך.

ויקרא רבה כ"ט:ב'

ר' נחמן פתח (ירמיה ל) ואתה אל תירא עבדי יעקב מדבר ביעקב דכתיב (בראשית כ"ח) ויחלוס והנה סולם מוצב ארצה אמר ר' שמואל בר נחמן אלו שרי אומות העולם דאמר ר' שמואל בר נחמן מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו שרה של בבל עולה שבעים עווקים ושל מדי נ"ב ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא יודע כמה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו אמר אפשר שאין לזה ירידה אמר לו הקדוש ברוך הוא ואתה אל תירא עבדי יעקב אפילו הוא עולה ויושב אצלי משם אני מורידו הה"ד (עובדיה א') אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך אמר רבי ברכיה ור' חלבו ור' שמעון בן יוחאי בשם ר' מאיר מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא ליעקב שרה של בבל עולה ויורד של מדי עולה ויורד ושל יון עולה ויורד ושל אדום עולה ויורד אמר הקדוש ברוך הוא

ליעקב אף אתה עולה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא ח"ו כשם שלא לו ירידה אף לי כן אמר לו הקדוש ברוך הוא ואתה אל תירא אם אתה עולה אין לך ירידה עולמית לא האמין ולא עלה א"ר ברכיה ור' חלבו בשם רשב"י ר' מאיר היה דורש (תהלים ע"ח) בכל זאת חטאו (לו) [עוד] ולא האמינו בנפלאותיו זה אבינו יעקב שלא האמין ולא עלה אמר לו הקדוש ברוך הוא אלו האמנת ועלית עוד לא ירדת ועכשיו שלא האמנת ולא עלית עתידין בניך שיהו משתעבדין בד' מלכיות בעולם הזה במסים ובארנוניות ובזימיות ובגלגליות באותה שעה נתיירא יעקב אמר לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע יכול לעולם אמר לו (ירמיה ל') ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק כמד"א (ישעיה ל"ט) מארץ רחוקה באו אלי מבבל (ירמיה ל') ואת זרעך מארץ שבים מגליא ומאספמיא ומחברותיה ושב יעקב מבבל ושקט ממדי ושאנן מיון ואין מחריד מאדום כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שמה אומות העולם שהן מכלין את שדותיהן אעשה כלה ואותך לא אעשה כלה אבל ישראל שאין מכלים שדותיהם כמה דאת אמר לא תכלה פאת שדך לא אעשה כלה ויסרתך למשפט מייסרך ביסורין בעוה"ז כדי לנקותך מעונותיך לעתיד לבא אימתי בחדש השביעי.

פסיקתא דרב כהנא ראש השנה כ"ג:ב'

ר' נחמן פתח ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת וגי' (ירמיה ל' י'). מדבר ביעקב, דכת' ביה ויחלוס והנה סולם וגי' (בראשית כ"ח:י"ב). א"ר שמואל בר' נחמן אילו שרי אומות העולם, דאמר ר' שמואל בר נחמן מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא לאבינו יעקב שרה של בבל עולה שבעים עווקים ויורד, ושל מדיי חמשי' ושנים, ושל יוון מאה ושמונים, ושל אדום עלה עלה ולא ידע כמה. באותה שעה נתיירא אבינו יעקב ואמ', תאמר שמא לזה אין ירידה, א' לו הקדוש ברוך הוא אל תחת ישראל (ירמיהו ל') כביכול אפילו את רואה אותו יושב אצלי משם אני מורידו, הדי"ה דכת' אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם י"י וגי' (עובדיה א' ד'). ר' ברכיה ר' חלבו ר' שמע' בר' יוסי בשם ר' מאיר מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא לאבינו יעקב שרה של בבל עולה ויורד, ושל מדי עולה ויורד, ושל יון עולה ויורד, ושל אדום עולה ויורד, א' /אמר/ לו הק' יעקב אף אתה עלה, באותה שעה נתיירא אבינו יעקב וא' תאמר שכשם שיש לאילו ירידה אף אני יש לי ירידה, א' לו הקדוש ברוך הוא אל תחת ישראל (ירמיהו ל'), אתה אם אתה עולה אין לך ירידה לעולם, ולא האמין ולא עלה. ר' ברכיה ר' חלבו בשם ר' שמעון בר' יוסינה, ר' מאיר היה דורש בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו (תהלים ע"ח:ל"ב), זה יעקב אבינו שלא האמין ולא עלה. א' לו הקדוש ברוך הוא אילו האמנתה ועלית עוד לא הייתה יורד לעולם, עכשיו שלא האמנתה ולא עלית הרי בניך משתעבדים בארבע מלכיות בעולם הזה, בפסיס ובהוניות ובזמיות ובגלגליות. יכול לעולם, א"ל אל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק (ירמיה ל' י'), מבבל. ואת זרעך מארץ שבים (ירמיהו ל'), מגליא ומאספמיא ומחברותיה. ושב יעקב (ירמיהו ל'), מבבל. ושקד (ירמיהו ל'), ממדי. ושאנן (ירמיהו ל'), מיוון. ואין מחריד (ירמיהו ל'), מאדום. כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם (ירמיהו ל' י"א), אומות העולם שהם מכלים את שדותיהם עליהם הוא אומ' כי אעשה כלה, אבל ישרי שאינן מכלי' את שדותיהן, אך אותך לא אעשה כלה ויסרתך למשפט ונקה לא אנקך (ירמיהו ל'), מייסרך אני בייסורים בעולם הזה בשביל לנקותך משניתך בעולם הזה. אימתי, בחדש השביעי (ויקרא כ"ג:ד).

תנחומא ויצא ב'

ויחלוס והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, א"ר שמואל בר

נחמן אלו שרי אומות העכו"ם דא"ר שמואל בר נחמן מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא לאבינו יעקב שרה של בבל עולה שבעין עוקים ויורד, ושל מדי חמשים ושנים, ושל יון מאה ויורד, ושל אדום עלה ולא ידע כמה, באותה שעה נתירא יעקב אבינו ואמר שמא לזה אין לו ירידה, א"ל הקדוש ברוך הוא (ירמיה ל') ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כביכול אפילו אתה רואהו עולה אצלי משם אני מורידו שנאמר (עובדיה א') אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה', א"ר ברכיה בשם רבי חלבו ור"ש בן יוסינה מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו שרה של בבל עולה ויורד, ושל מדי עולה ויורד, ושל יון עולה ויורד, ושל אדום עולה ויורד, א"ל הקדוש ברוך הוא ליעקב יעקב למה אין אתה עולה, באותה שעה נתירא אבינו יעקב ואמר כשם שיש לאלו ירידה, כך אני יש לי ירידה, א"ל הקדוש ברוך הוא אם אתה עולה אין לך ירידה, ולא האמין ולא עלה, ר"ש בן יוסינה היה דורש (תהלים ע"ח) בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו, א"ל הקדוש ברוך הוא אלו עלית והאמנת לא היתה לך ירידה לעולם, אלא הואיל ולא האמנת הרי בניך משתעבדין בהללו ד' מלכיות בעה"ז במסים ובארנוניות ובגולגליות, א"ל יעקב יכול לעולם א"ל אל תירא עבדי יעקב אל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מארץ מגליא מאספניה ומחברותיה ושב יעקב מבבל ושקט ממדי ושאנן מיון ואין מחריד מאדום כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם באומות העולם שהן מכלין את שדותיהן אבל ישראל שאין מכלין את שדותיהן ואותך לא אעשה כלה אלא מיסרך ביסורין בעולם הזה בשביל לנקותך מעונותיך לעתיד לבא, לכך נאמר ויחלום.

במדבר רבה ד' א'

ד"א מאשר יקרת וגו' אמר הקדוש ברוך הוא ליעקב הרבה יקר את בעיני שכביכול אני ומלאכי השרת שלי יצאו לקראתך בצאתך לילך לפדן ארם ובביאתך בשעה שיצאת מה כתיב ויצא יעקב וגו' ויפגע במקום וגו' ויחלום והנה סולם וגו' והנה ה' נצב עליו וגו' אמר רבי הושעיא אשרי ילוד אשה שכך ראה המלך ופמליא שלו נצבים עליו ומשמרים אותו ומנין בביאתו שנאמר (בראשית ל"ב) ויעקב הלך לדרכו וגו' הרי המלאכים השכינה מנין שנא' (בראשית ל"ה) וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו וגו' הוי מאשר יקרת בעיני וגו'.

MEDIEVAL TEXTS

רש"י בראשית כ"ח: י"א

ויפגע במקום – לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (בראשית כ"ב: ד') וירא את המקום מרחוק.

רש"י בראשית כ"ח: י"ב-י"ג

(י"ב) עולים ויורדים – עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו. (יג) נצב עליו – לשמרו.

רש"י בראשית כ"ח: י"ז

כי אם בית אלהים - אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש ברוך הוא צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו יעקב קראה לירושלים בית אל וזו לזו היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן. אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזהו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיתת חולין (חולין צ"א:), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום. [ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרין בפרק גיד הנשה (חולין צ"א:), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ]

אבן עזרא בראשית כ"ח: י"ב

ודרך שלם להיות סמל, או על מספר סיני דרש הוא. וה"ר שלמה הספרדי אמר כי שלם רמז לנשמה העליונה. ומלאכי אלהים. מחשבות החכמה. ויאמר ישועה, כי טעם סולם שעלתה בו תפלתו, וירדה ישועתו מן השמים. ואלה המפרשים לא ראו נבואת זכריה ועמוס וירמיה. והטעם דרך משל, כי כל דבר לא יחד מן השם, ודברי מטה תלויים בעליונים, וכאלו שלם ביניהן שיעלו המלאכים בו להודיע הדברים אחר שהתהלכו בארץ. ג"כ כתוב ומלאכים אחרים יורדים למלאות שליחות השם כדרך מלך עם משרתיו.

אבן עזרא בראשית כ"ח: ט"ז-י"ז

(טז) אכן יש ד' הטעם בעבור שימצאו מקומות יראו שם נסים, ולא אוכל לפרש למה זה, כי סוד מופלא הוא.
(יז) כי אם בית אלהים שיתפלל אדם בו בשעת צרכו ותשמע תפלתו כי המקום נבחר.

רמב"ם מורה נבוכים א': ט"ו

נצב או יצב. אף על פי שנשתנו שני השרשים, הענין אחד, כמו שידעת בכל שמושיהם. וזה השם משתתף. פעמים יהיה בענין הקימה וההתיצבות, ותתצב אחותו מרחוק, יתיצבו מלכי ארץ, יצאו נצבים. ויהיה בענין הקיום וההתמדה, דברך נצב בשמים, כלומר קיים עומד. וכל מה שבא מזה השם בחק הבורא הוא מזה הענין. והנה ה' נצב עליו, קיים עומד עליו, כלומר על הסולם אשר קצהו הראשון בשמים וקצהו האחרון בארץ, ובו יעלה כל מי שיעלה, עד ששיג מי שעליו בהכרח, אחר שהוא עומד קיים על ראש הסולם. ומבואר הוא שמאמרי הנה ה' נצב עליו, הוא כפי זה המשל הנשוא. ומלאכי אלהים עולים, הם הנביאים, שנאמר בהם בפירוש וישלח מלאך, ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. ומה טוב אמרו עולים ויורדים בו, העלייה קודם הירידה. כי אחר העלייה וההגעה אל מעלות ידועות מן הסולם, תהיה הירידה במה שפגש מן הענין להנהגת אנשי הארץ ולמודם, אשר בעבור זה כנה בירידה כמו שביארנו (בפרק י' מזה החלק). ואשוב על ענינו, כי נצב עליו מתמיד קיים נשאר, לא שהוא התייצבות גשם, ומזה הענין ונצבת על הצור. כבר התבאר כי נצב ועמד ענינם אחד בזה הענין, וכבר אמר הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב.

רמב"ן בראשית כ"ח:י"ב

והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו – הראהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי המלאכים והכל בגזרת עליון עליהם, כי מלאכי אלהים אשר שלח ה' להתהלך בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתיצב על אדון כל הארץ לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה יושבת בשלוח או מלאה חרב ודם, והוא יצוה עליהם לשוב לרדת בארץ ולעשות דברו. והראהו כי הוא יתברך נצב על הסלם ומבטיחו ליעקב בהבטחה גדולה, להודיע שהוא לא יהיה ביד המלאכים אבל יהיה חלק ה' ויהיה עמו תמיד, כמו שאמר והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, כי מעלתו גדולה משאר הצדיקים שנאמר בהם (תהלים צא יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך.

ועל דעת רבי אליעזר הגדול (פרקי דר"א ל"ה) היתה זאת המראה כענין בין הבתרים לאברם, כי הראהו ממשלת ארבע מלכיות ומעלתם וירידתם, וזה טעם "מלאכי אלהים" כמו שנאמר בדניאל שר מלכות יון, ושר מלכות פרס, והבטיחו כי הוא יתעלה יהיה עמו בכל אשר ילך ביניהם וישמרנו ויצילנו מידם. אמרו (שם בפדר"א) הראה לו הקדוש ברוך הוא ארבע מלכיות מושלן ואבדן, הראהו שר מלכות בבל עולה שבעים עוקים ויורד, והראהו שר מלכות מדי עולה חמישים ושנים עוקים ויורד, והראהו שר מלכות יון עולה מאה ושמונים עוקים ויורד, והראהו שר מלכות אדום עולה ואינו יורד, אמר לו יעקב אך אל שאול תורד (ישעיה י"ד: ט"ו), אמר לו הקדוש ברוך הוא אם תגביה כנשר וגוי (עובדיה א' ד').

אברבנאל בראשית כ"ח:י"ב

ויחלום והנה סלם עד ויקף יעקב משנתו. המראה הזאת שהגיעה ליעקב ראוי שנדע מה ענינה והוראתה והנה ראוי בה דעות חלוקות. הא' הוא לחז"ל הביאו רש"י בפירושו וענינו שהודיעו ית' הנבואה הזאת מעלת ארץ ישראל על כל שאר הארצות כי בעבור שהיה יעקב יוצא ממנה כדי שיכסוף תמיד לשוב ולהתגורר בה' הראהו מעלתה שהמלאכים המלואים לאדם בארץ הקדושה ההיא אינם המלאכים המלואים אותו חוצה לארץ ולכן ראה אותו סלם ומלאכי אלדים עולים ויורדים בו להודיע כי באותו מקום יעלו לשמים מלאכים שלוו אותו בארץ וירדו בארץ אחרים למטה מהם במדרגה ללותו בחוצה לארץ. וכמה מדרשות דרשו במראה הזאת, אמרו רבן פתרון קראו בסיני והנה סלם זה סיני בגימטרי', מוצב ארצה דכתיב ויתיצבו בתחתית ההר וכו' וכן דרשות אחרות דרשו עליהם. והדעת הב' הוא לר' אליעזר הגדול בפרקיו שהראהו הקדוש ברוך הוא בזה ממשלת ארבע מלכיות ומעלת' וירידת' ולזה ראה הסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים להודיע שמן השמים יושפעו ממשלותיהם והמלאכים שראה עולים ויורדים הם שריהם כמו שנאמר בדניאל שר מלכות יון ושר מלכות פרס שיעלו במעלת ממשלתם וא"כ ירד ממנו, והבטיח ליעקב שהוא יהיה עם זרעו בכל אשר ילך ביניהם ויצילהו מידם ושמרתיך וגוי' וכמו שהביאו הרמב"ן בפירושו. והדעת הג' הוא שהביא הרמב"ן בשם רב שלמה ספרדי שהסלם רמז לנשמה העליונה ומלאכי אלדי' מחשבות החכמה. והדעת הד' הוא להרמב"ן עצמו שכתב שהראהו בנבואתו שכל אשר נעשה בארץ נעשה על יד המלאכים והכל בגזרת עליון כי המלאכים אשר ישלח בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתיצב על אדון כל הארץ לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה היא יושבת שלווה ושקט' או מלאה חרב ודם ואז יצוה אותם לעשות בה כרצונו והודיעו עוד כי הוא לא יהיה ביד המלאכי אבל

יהיה חלק יי"י ויהיה עמו תמיד ינהיגהו ולא יעזבהו להתנהג ע"י המלאכים להיות מעלתו גדולה משאר הצדיקים שני' בהם כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. והדעת הזה קצתו כדברי הרא"ב. ואין ספק שיש בו כמה מהספקות אינם מזה המקום. וכפי דרכו היה ראוי שיאמר יורדים ועולים כי מלאכי עליון ראשונה ירדו לדעת מה נעשה בארץ ואח"כ יעלו להודיעו לאלוה יתברך ואח"כ ירדו שנית לעשות כאשר דבר מלך. והודעת הה' הוא לרב המורה הביאו בהקדמת ספרו באמרו שהנה סלם יורה על ענין אחד. ומוצב ארצה יורה על ענין אחר. וראשו מגיע השמימי' יורה על ענין ג'. והנה מלאכי אלהי' יורה על ענין ד'. עולים יורה על ענין ה'. ויורדים יורה על ענין ו'. והנה יי"י נצב עליו יורה על ענין ז'. וכוונת הרב בזה שהסולם הורה על אחדות הנמצאות והתקשרם זה בזה והיותם כלם כאיש אחד ושאמרו מצב ארצה יורה על ענין ההויה והפסד שממנו התחלת הידיעה והעיון ואמרו וראשו מגיע השמימה מורה שהשפלים מושפעים מהעליונים ומניעים אותם בהויה וההפסד כפי התנועות השמשיות ומפאת ההויה וההפסד נודעו הכחות העליונות ההם. ושאמרו והנה מלאכי אלדים מורה על מציאות השכלים הנבדלים המניעים לגרמים השמימיים כי כל מתנועע יש לו מניע ואמרו עולים מורה שיש למלאכים ההם עלות. ואמרו ויורדים מורה שיש בהם עלולים. כי כל זה נכלל בכלם. וז"ש בו ז"ל ואמרו והנה יי"י נצב עליו מורה על מציאות הסבה הראשונה המושגת באחרונה אחר כל ההקדמות והידיעות האלה. ולדעת הזה נטה הרלב"ג בפירושו לזה המקום. והדעת הו' מצאנו גם כן לרב המורה בפט"ו ח"ג מספרו וכפי מה שזכרנו דבריו שמה יראה שהיתה הכוונה הזאת להודיע השם ליעקב שהסבה הראשונה ית' הוא מניע הגלגל העליון ולזה הראהו הסלם המורה על התקשרות הנמצאות כלם שפלים ועליונים ושהיה יי"י נצב עליו ר"ל על הסלם ההוא הכולל השמים ומה שבתוכם מניע אותו ומנהיגו ושהמשילו בסלם לפי שבו יעלה כל מי שיעלה לדעת ולהכיר באמת מציאות האל ית' מסבות תנועות הגלגל כמו שביאר בפ"ט ח"א. ופירש הרב והנה מלאכי אלדים עולים ויורדים בו על הנביאים שכבר נקראו מלאכי אלדים כמו שביאר בפ"ו ח"ב שהם בהשגחתם עולים ואח"כ ירדו בהפסקות השגותיהם להנהיג את העם עם שזה יכונה ירידה כמו שביאר בשתופו. והדעת הז' הוא גם כן לרב המורה והביאו בפ"י ח"ב כי שם פירש הסלם הזה על העולם השכל בלבד. וכבר סייע דעתו בזה אמרו וראשו מגיע השמימה כי מאשר אמר מגיע מורה שיגיע עד השמים ולא שיכנס בהם ופי' מלאכי אלדים על היסודות הדי' ששני' מהם עולים אם בשלוח ואם בערך והם האש והאוויר ושנים מהם יורדים והם המים והעפר הכבדים. או שהיו מלאכים די' כחות המתהוים הדומים והצומח החי והמדבר נסתייע הרב שמה ממ"ש בתנחומא כמה מעלות היו בסלם ארבעה. הנה אם כן נמצאו לרב המורה בזה ג' דעות מהפירושים ואינו מזה המקום להבחין מהו הדעת היותר ישר ואמתי מהם אבל יקשה לי מאוד שיראה מדבריו שלא היתה ההשגה שהשיג בזה יעקב נבואיית כי אם מחקרית עיונית כי הנה המושג ההוא כפי כל א' מהפרושים שפירש הרב ישיגוהו חכמי יון בהתפלספותם מבלי שיהיו נביאים. ואם דעתו שכן היתה מדרגת יעקב בזה מחקרית עיונית לא נבואיית כמחשבת מפרשי ספרו שנלכדו בפח הזה יקשה מה שהעידה התורה ויחלום וידוע הוא בחלום לא יושגו החכמות כפי העיון והמחקר וכמו שבא בספר חוש ומוחש כי החלום הוא מיוחד אל פעלת הדמיון והרכבותיו לא למחקר השכלי ומושגיו. וגם ראיתי לאחד מחכמי הדור האחרונים דעת שמיני בזה והוא שהראהו הש"י במראה הזאת שהטובות הגשמיות בהיותם בטבע או במזל לא יהיה בהם קיום ולא העמדה כי טבע הדברים ההם הוא שישתנו בנקלה ולזה הראהו הסלם הרומז אל מדרגות הטובות הזמניות והיה מוצב ארצה כי שמה מקור הטובות ההמה והיה ראשו מגיע השמימי' כלל עולם ההויה וההפסד אבל לא יעלו לשמים אלא שיגיעו עדיהם והנה מלאכי אלדים עולים ויורדים הם האנשים המצליחים במעשיהם שהם עולים במדרגות העושר והכבוד. וקראם מלאכי אלדים לפי שהדברים המופלגים בגודל ומעלה יוחסו לאל כמו שלהבתיה מאפילה

כהררי אל וזולתם. שלהיות האל גדול על כל גדולים יתוארו בו כל הדברים הגדולים אבל זכר שאותם שהיו עולים היה רואה אותם יורדים כי לא יתקיימו זמן רב הם וזרעם באותם הטובות שהם משתנות בטבעיהם וישיגם התמורה וההפסד. ולפי שיעקב אולי יספק שכן יהיה ענינו וענין זרעו הראהו שלא יהיה ענינו כן כי הנה י"י נצב עליו ר"ל על יעקב ובזכותו ובזכות אברהם ויצחק אבותיו יהיו זרעו קיימים ומתמידים בהצלחותיהם אשר יעדס. אלה הם דברי החכמי בפ"י מראות סלם. וכבר יתחייב אליהם ספק אחר שלא ימלט ממנו איש והוא שתהיה המראה הזאת בלתי מתיחסת לענין יעקב שהיה בורח מפני עשו אחיו מפחדו שיהרגהו על הברכה אשר ברכו אביו והמראה אשר ראה לא תתיחס לזה כלל אלא להראות שהמלאכים אשר לוהו בארץ לא ילוהו חוצה לארץ או מעמד הר סיני או ממשלת ד' מלכיות שהיה אח"י יותר מאלף שנה או מהנשמה ומחשבות החכמה והנהגת העולם ע"י המלאכים ושאר החכמות מקשור הנמצאו' והמנוע הראשו' וד' היסודות שזכר הרב בפירושו או מהיו' הדברים הזמני' משתנים כי הנה כל הדברים האלה עם היותם השגו' אמתיו' לא היו מתיחסים ליעקב ולא מצינו שהראה אותה הק"ב לאברהם ולא ביצחק ולמה זה רצה להראותם ליעקב. כ"ש שלא היתה המראה הזאת מתיחסת לזמן ולא למקו' שהגיע לו שם ר"ל בדרך בברחו ובלילה בהיותו לן על אות' אבנים ששם מראשותיו ויותר ראוי להראותם אליו בהיותו יושב אהלים בבית אביו או במדרשו של שם ועבר לא באישון לילה ואפלה ובהיותו כאורח נטה ללון ומפני זה נ"ל לפרש המראה בדרך אחרת מתיחסת ליעקב ולזמן ולמקום ההוא ואתה המעיין תן חלק לשבעה וגם לשמונה פירושי החכמי' והמפרשי' אשר זכרתי ולבך תשית לדעתי ואתה תבחר היותר ישר ומתקרב לשכל. ואומר שיעקב מפחדו מן עשו שיהרגהו ובהיותו בורח מפניו עני ודל יחיד ומתנכר אולי שכבר היה מתחרט ממה שסכן עצמו בלקיחת הברכות באמרו שמא לא ישר בעיני האלדים מה שעשה לאחיו ויביאו עליו קללה ולא ברכה ולכן סבב יתברך ביאתו לאותו מקום בהר המוריה ושילון שמה והראהו בחלומו בנבואה אלדית קיום הברכות אשר ברכו אביו בו ובזרעו ושרצה אלדים את מעשיו והבטיחו שלא יפחד מעשו כי הוא יצילהו ממנו ולפי שהיו היעודים האלדיים שיעד הקדוש ברוך הוא לאברהם שלשה סוגי' דבקות ההשגחה והשפע בו ובזרעו וירשת הארץ הקדושה ורבויו זרעו והם אשר נכללו בברכות יצחק לכן בזאת המראה נתקיים כל זה ליעקב מהאל ית' כי הוא הראהו ראשונה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה להודיעו שבמקום ההוא יבנה המקדש ושם יהיה השפע ודבקות ההשגחה העליונה אשר יעד לאברהם על זרעו כאלו היה שם סלם מוצב ארצה קצהו בקדש הקדשים וקצהו מגיע השמימה שמש' ירד בו השפע האלדי והשגחתו על אותו מקום מיוחד וקדוש ומפני אותו קשר ויחס עצום שהיה מאותו מקום שפל מקום מקדשנו לשמי י"י יהיו מלאכי אלדים עולים ויורדים בו שהם מלאכי עליון שלוחי השגחתו שהם עולים עם ריח הקרבנות ותפלות המתפללים במקום ההוא ויורדים להושיעם ולהצילם ולהשפיע עליהם טובות כיד המלך ולהורות על עולם הדבקות ומעלת ההשגחה אמר והנה י"י נצב עליו על יעקב שתדבק השגחתו בו כמו שאמר לאברהם והייתי להם לאלדים והמשיך מאמרו אני י"י אלדי אברהם אביך ואלדי יצחק רוצה לומ' הנה המקום הזה אשר הכינותי הוא להדבק שכניתי והשגחתי בהשגחתך כמו שיעדתי לאברהם וליצחק. והנה אמר באברהם מלת אביך להגיד שהוא יירש כל יעודיו כאלו היה אברהם אביו והוא היה בנו בלבד לא ישמעאל ולא עשו ולא בני קטורה כי בו לבדו יקרא לו זרע לא בהם וביצחק לא הוצרך לומר כן לפי שהוא כבר נתן לו הברכה וירשת היעודים ההם כמו שזכר הרי שביאר לו בזה שהיה מקיים בידו כל יעודי אברהם והברכה אשר ברכו יצחק והיתה אם כן המראה הזאת מתיחסת לענין יעקב ולמקום ההוא והותרה בזה השאלה הב'. וכנגד הסוג הב' מהיעודים שהוא מירשת הארץ אמר לו הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך כאלו אמר אל תתעצב יעקב שאתה מושכב על הארץ מבלי לבוש ואין כסות בקרה כי הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה

ובזה תתנחם על כי כל אדם יתנחם בהיותו על שלחנו ועל מטתו במעט מהטוב ובלבד שלא יסמך משל אחרים והנה אמר לך אתננה להגיד שאליו נתנה כבר בב"ד של מעלה ומכח זכותו וירושתו יזכה בה בניו וזרעו. וכנגד הסוג השלישי מהיעודים שהוא ברבוי הזרע אמר לו והיה זרעך כעפר הארץ גם בזה ניחמו שלא יתעצב בהיותו יחידי חדלו קרוביו ביעוד מעט יתרבה זרעו והיה רב כעפר הארץ והודיעו עם זה שלא יצטער על הליכתו בדרכים כי לא היה אפשר לשבת בבית אביו כל ימיו אבל היה עתיד לפרוץ הוא יעקב עצמו וגם בניו אנה ואנה בלכתו לחרן ולשכם וגם למצרים עם בניו ולזה גלה לו שהי' עתיד להיות גולה שנית חוצה לארץ ויהיו שם זרעו בשפלות במצרים ועל זה אמר לו והיה זרעך כעפר הארץ רוצה לומר רבים ובשפלות ופרצת מכאן ומכאן אתה בזקנתך עם זרעך בלכתך מצרי', אבל באחרית הגלוי' ההוא ונברכו כל משפחות האדמה ובזרעך שיאמרו ישימך אלדים כיעקב שיצא ממנו עם רב. והיותר נכון אצלי שאמר ופרצת ימה וקדמה וצפוני' ונגבה כדי להודיעו שיהיו לו י"ב בנים נחלקים לדי' דגלי' לדי' רוחות העולם ואמר על זה ופרצת להגיד שעם היותם כ"כ רבים תמיד יקראו בשם יעקב ובשם ישראל יכנו אותם כאלו הוא יעקב יהיה הפורץ לכאן ולכאן מזה ידע יעקב שהיה עתיד לקחת די' נשים ולהוליד י"ב בנים שהם ג' ג' לכל צד שהם ימה וקדמה וצפונה ונגבה שכל זה נכלל בפרצת והותרה השאלה הג'. ואחרי כן שקיים בו הקדוש ברוך הוא כל ברכות אברהם ויעודיו וברכות יצחק אשר ה' ברכו הבטיחו שלא יירא מעשו ולבן ולזה אמר אנכי עמך כלומר ולזה אל תירא מעשו. וכנגד לבן ורשעי ארצו אמר לו ושמרתך בכל אשר תלך כלומר אף על פי שתצא מהארץ הקדושה המושפעת אל תחשוב שתהיה נעזב מהשגחתי כי אני אשמרך בהשגחתי בכל מקום אשר תשב שמה וגם תחזור ותשוב לארץ הנבחרת הזאת וז"ש והשיבותיך אל האדמה הזאת כי שם תהיה השמירה וההשגחה השלימה וכאלו אמר שיהיה עמו ושישמרה כדי להשיבו אל הארץ הקדושה והנה נתן הסבה בזה מצד ההבטחה הקודמת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי וגוי' כלומר כי לא אוכל לעזוב אותך עד אשר אעשה ואקיים את אשר דברתי לך והפסוק הזה מסורס כי לא אעזבך עד אשר עם עשיתי לך את אשר דברתי והוא אשר דבר ויעד לאברהם מרבוי הזרע וירושת הארץ ודבקות ההשגחה וכאלו אמר שזהו מוטל עליו יתברך מצד זכות האבות שכמו שזכותם קיים כך יצטרך בהכרח שתקיים ההבטחה ואם יעזוב אותו אולי ימות באשר ילך ולא יוכל אחר כך לקיים הבטחתו ולכן יצטרך בהכרח להיות עמו בכל אשר ילך ולשמרו ולהשיבו אל אדמתו.

MODERN TEXTS

ספורנו בראשית כ"ח: י"ב

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו - והנה ה' נצב עליו. כי אמנם כן יהיה לבסוף ששרי האומות אחר עליותם ירדו, והאל יתברך הנצב לעד לא יטוש את עמו, כאמרו כי אעשה כלה בכל הגוים, ואותך לא אעשה כלה (ירמיהו מ"ו: כ"ח).

ספורנו בראשית כ"ח: י"ד-ט"ו

(י"ד) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת. אחר שיהיה זרעך כעפר הארץ כענין ותשימי כארץ גיוד וכחוץ לעוברים (ישעיהו נ"א: כ"ג). וזה שיהיו בתכלית השפלות אז תפרוץ בארץ אשר אתה שוכב עליה בכל צד ימה וקדמה וצפונה ונגבה כי אמנם תשועת האל העתידה תהיה אחר רב שפלות ישראל ההוה היום בגלותם אשר כמוהו לא

נהיה, כמו שאמרו זכרונם לברכה (סנהדרין) אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר, חכה לו, שנאמר כי יבא כנהר צר וסמיך ליה ובא לציון גואל (ישעיהו נ"ט: י"ט – כ').

(טו) כי לא אעזבך. וזה שאמרתי שאחר רוב הגלות תפרוץ כל גבול ולא תאבד בצרות הגלות, יהיה מפני שבימי הגלות לא אעזבך, כאמרו אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם (ויקרא כ"ו: מ"ד).

עד אשר אם עשיתי. בעוד שלא עשיתי זה שאמרתי לך עתה באמרי ופרצת כי מלת עד תורה לפעמים כמו בעוד כמו עד שהמלך במסבו (שיה"ש א, יב). עד לא עשה ארץ וחוצות (משלי ח': כ"ו). אמנם אחר שתעשה זאת התשועה הגדולה, לא בלבד יגמול חסד לעמו שלא לעזבם אבל יגביר עליו חסדו להתהלך בתוכנו כאמרו והתהלכתי בתוכם (ויקרא כ"ו: י"ב).

ספורנו בראשית כ"ח: ט"ז-י"ז

(טז) אכן יש ה' במקום הזה. אין ספק שזה המקום מוכן לנבואה מאחר שראיתי בו מראה כזאת בלתי שאתכוין לנבואה כי אמנם ישתנו תכונות משמשי העצם השכלי המתנבא כפי השתנות הארץ והאוויר כאמרם אוירה של ארץ ישראל מחכים.

(יז) אין זה. זה המקום שראיתי במראה שהיה הסלם נצב בו אינו כי אם בית אלהים. מקום בית המקדש כאמרם ז"ל (פסחים פח). יעקב קראו בית. וזה שער השמים. וזה הסלם שראיתי מורה שמן המקום שהיה בו הסלם ישמע האל יתברך הנצב עליו את תפלת המתפללים ותעל תפלתם למעון קדשו השמים.

שד"ל בראשית כ"ח: י"ב-י"ג

(יב) עולים ויורדים בו: הנכון כדברי דון יצחק, עולים ומביאים לפניו ית' תפילות התחתונים, ויורדים במצוות האל למלא משאלות המתפללים, וזהו שאמר יעקב: וזה שער השמים, שמכאן תפילות בני אדם עולות השמימה.

(יג) נצב עליו: על יעקב, והכוונה עומד אצלו, כמו שלשה אנשים נצבים עליו (למעלה י"ח ב') וכל העם נצב עליך (שמות י"ח י"ד) ולפיכך אמר: אין זה כי אם בית אלהים, כי אחר שהמלאכים הביאו לפניו תפילת יעקב כביכול ירדה השכינה אליו להבטיחה.

שד"ל בראשית כ"ח: ט"ז-י"ז

(טז) יש ה': השגחת ה' היא גם במקום הזה ואנכי לא ידעתי: מגנה עצמו על שהצטער על בריחתו ועל שהוצרך לשכב על הדרך, ולא בטת בה', ואולי מתוך צער קילל את המקום ההוא.

(יז) אין זה כי אם וגו': לא שכבתי במקום רע, כמו שהייתי סבור, אלא הרי הוא כאילו שכבתי בבית האלהים ובשער השמים, כי בזה ראה ה' בעניי.

נצי"ב בראשית כ"ח:י"ב-י"ג

(יב) עולים וירדים בו. מתחלה עולים ואח"כ יורדים. מזה הבין שהשכינה למטה בארץ ומלאכים סביביו ועולים בשליחות ויורדים לאחר כן. והוא אות על השגחה פרטית על כל סביבות יעקב. ועיי' מש"כ להלן ל"ה ז' וט"ז.

(יג) והנה ה' ניצב וגו'. ובכ"מ וכאן ג"כ הכי משמעו שעוד לא חשב שהשכינה למטה הוא אך בשבילו. והנה ראה אשר ה' ניצב עליו מתקיים אלהותו בארץ רק עליו כמבואר לשון רבותינו רבה ר"פ מקץ וע"ש. וכמאמרם ז"ל אין אוה"ע מתברכות אלא בשביל ישראל כו'. ומה שראה תחלה מלאכים ואח"כ השכינה כך דרך התראות השכינה כדאי' פ' הרואה שהוא כמלכותא דארעא.

רד"צ הופמן בראשית כ"ח:י"ב

אתה נועדת להשיג את האידיאל שה' קבע לך – להיות מי שה' מתפאר בו. והנה עולים המלאכים ומתבוננים באידאל זה שבשמים ואחר הם יורדים והם מוצאים אותו – ישן, ללא מעש, בלא כל פעולה להגשמת האידאל הזה. ובגמרא ממשיכים חז"ל לספר, משהשוו את דיוקנו שלמעלה עם דיוקנו שלמטה "בעי לסכונה". בקשו להביאו בסכנה. הרי מלאכי אלהים הם, מלאכי מידת הדין אשר מסכנת את האדם שאיננו עושה כדי להשיג את יעודו, כדי להגשים את האידיאל שנקבע לו למעלה. ואז – והנה ה' ניצב עליו, אלהי החסד והרחמים, זה שמחנך את האדם, הוא ניצב ומגן בעדו, מונע ממלאכי הרעה להתקרב אל זה שאמור להשיג בעתיד את האידיאל האלהי ולהגשימו. יתרה מזו, הוא אף נותן לו את ההבטחה המעודדת להיות עמו תמיד, ליתן לו את האמצעים להגשמת רצונו, הרצון האלהי, ומעל לכל – להגן עליו מפני הסכנות שעלולות להפריע אותו בהשגת יעודו.